

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

О. Є. Новіков, доктор економічних наук, доцент
А. В. Ключник, доктор економічних наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено визначення поняття «економічний потенціал сільських територій». Представлено розроблену авторами модель структури та взаємозв'язку складових економічного потенціалу сільських територій, яка являє собою сукупний потенціал ресурсів і зусиль, ефективного використання яких забезпечує досягнення стратегічних цілей розвитку сільських територій.

Ключові слова: економічний потенціал, сільські території, економічний потенціал сільських територій, складові економічного потенціалу сільських територій.

Проблема визначення сутності потенціалу, його оцінки в цілому не є новою для вітчизняної науки. Середина минулого століття відзначалася сплеском наукових досліджень із вказаної проблематики, унаслідок чого сформувалася ресурсна концепція потенціалу. На початку ХХІ століття опубліковано низку праць, присвячених проблематиці потенціалу, серед них роботи О. Євдокимова, Н. Краснокутська, І. Козменко, О. Мізіної, Т. Ореховська, В. Проскурняков, А. Самодкін, І. Школа та інших.

Аналіз накопиченого теоретичного матеріалу стосовно досліджуваної проблеми поряд з важливістю її вивчення свідчить про відмінності підходів до визначення змісту, сутності та структури одного із важливих понять економічної науки, зокрема потенціалу.

Існуючі підходи до визначення категорії економічний потенціал вказують на різноманіття розуміння його сутності. Важко сказати однозначно про прихильність того чи іншого дослідника до цих підходів.

На нашу думку, економічний потенціал – це сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, а також компетенції, що можуть бути використані для досягнення певних цілей.

У рамках проведеного дослідження встановлено, що фактично в науковій літературі не розглядається поняття економічний потенціал сільських територій. Ми вважаємо, що це поняття можна розглядати у трьох аспектах. По-перше, це ресурси, що характерні для даної території, у ході використання яких задовольняються суспільні потреби її населення; по-друге, спроможність певної сільської території (як системи) забезпечувати постійне її функціонування, або ж здатність господарюючих суб'єктів (ураховуючи природно-кліматичні та культурологічні особливості, використовуючи наявні ресурси та можливості сільської території) забезпечувати довгострокове функціонування і досягати стратегічних цілей; по-третє, можливість розширення господарської діяльності на даній території та поліпшення її благоустрою шляхом використання наявних (або із залученням додаткових) ресурсів.

Нами розроблено модель структури та взаємозв'язку складових економічного потенціалу сільських територій.

Основою його формування є виробничо-господарський потенціал, тобто сукупність засобів і можливостей господарюючих суб'єктів щодо реалізації їх господарської діяльності. Важомою частиною економічного потенціалу сільських територій є виробничо-збутовий, який являє собою наявні й потенційно можливі виробництва, здатність суб'єктів виробляти та реалізовувати продукцію, надавати необхідні послуги населенню.

Споживчий потенціал – це спроможність жителів сільських територій та їх відвідувачів купити певну кількість товарів і послуг.

До підприємницького належать наявні засоби, джерела, які можуть забезпечувати здійснення мешканцями сільських територій ініціативну, самостійну, орієнтовану на потреби ринку діяльність з метою одержання найбільшого прибутку за умови вільного виробництва та реалізації продукції (надання послуг), втілення новаторських ідей.

Маркетинговий потенціал пов'язаний із спроможністю маркетингової системи сільської території забезпечувати постійну конкурентоспроможність шляхом якісного управління, ефективного і раціонального використання трудових, фінан-

сових і матеріальних ресурсів, застосування новітнього маркетингового інструментарію.

Експортний – це спроможність суб'єктів господарської діяльності сільської території виявляти та відтворювати свої конкурентні переваги на світовому ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється.

Інноваційний потенціал передбачає оптимальне поєднання сукупності кадрових, науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів, яке забезпечує інноваційний розвиток сільських територій і вплинути на успішне соціально-економічне зростання села, підвищення якості життя його населення.

Під інтелектуальним розуміють сукупність здібностей, творчих обдарувань, навичок, мотивацій сільських мешканців, їхній освітній і кваліфікаційний, морально-етичний та культурний рівень, які надають їм конкурентні переваги та місцевості, де вони проживають. Крім того, названі характеристики впливають на можливість зростання заробітків сільського населення та зміцнення їхнього соціального забезпечення.

Слід зауважити, що існують три види інтелектуального потенціалу сільських територій: виробничий (інженерно-технічні працівники, спеціалісти народного господарства), гуманітарний (працівники освіти та дошкільного виховання, закладів культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту) та адміністративний (спеціалісти апарату управління, юридичних служб, банківсько-фінансової системи тощо).

Етнографічний потенціал – це сукупність даних про ретроспективу розвитку життя мешканців певної сільської території, яка включає в себе історію його житла, одягу, харчування, його родинного укладу, форм побуту, світогляду, народних знань, вірувань і марновірства, обрядів і звичаїв.

Основа стійкого розвитку економіки будь-якої сільської території є інвестиційний потенціал, що визначається наявністю інвестиційних ресурсів для здійснення реальних і фі-

нансових інвестицій, які матеріалізуються у новостворюваних факторах виробництва та інфраструктурі сільської території.

Інфраструктурний потенціал (просторово-економічний) являє собою сукупність складових частин сільської території, які мають підпорядкований допоміжний характер та забезпечують умови для нормальної життєдіяльності її мешканців. При цьому слід розрізняти виробничу та соціальну інфраструктуру: перша – це сукупність об'єктів, які сприяють розвитку господарської діяльності її жителів (магістральні об'єкти, комунікаційні мережі, природоохоронні споруди тощо); друга – сукупність об'єктів, що забезпечують задоволення соціально-побутових та культурних потреб мешканців сільської території.

Соціальна інфраструктура, як правило, складається з підрозділів громадського харчування, охорони здоров'я, дитячих дошкільних та освітніх закладів, житлово-комунального господарства, організації відпочинку, заняття фізкультурою та спортом. Слід зазначити, що інфраструктурний потенціал є однією з головних ознак інвестиційної привабливості сільської території.

Об'єкти та явища природного, природно-антропогенного та соціального походження сільської території, які використовуються для лікування, оздоровлення, відпочинку і туризму, відносяться до рекреаційно-туристичного потенціалу. Крім того, вміле його використання може привести до матеріального збагачення сільських жителів. У свою чергу, він поділяється на інфраструктурний, природно-антропогенний (природні та біосферні заповідники, пам'ятки природи, дендропарки, ботанічні сади, зоопарки) та суспільно-історичний (архітектурно-історичні, біосоціальні) складові.

Природний потенціал сільських територій – це природні компоненти і сили природи, що використовуються або можуть бути використані як засоби виробництва та предмети споживання для задоволення матеріальних і духовних потреб, підвищення якості життя сільських мешканців. Він є багатокомпонентним і включає такі складові, як мінеральні, земельні, водні, лісові, біологічні, рекреаційні, кліматичні.

Під екологічним (асиміляційним) потенціалом розуміють придатність середовища сільської території для існування людей, можливість забезпечення мешканців та її відвідувачів необхідними харчовими продуктами, умовами праці, відпочинку і лікування. Асиміляційний складається з наступних ресурсів: технічних (виробниче природозахисне обладнання, матеріали), технологічних (технології захисту від забруднювачів, конкурентоспроможні природозахисні розробки тощо), кадрових (кваліфікаційний склад робітників, спроможність персоналу адаптуватися згідно із ресурсозберігаючими цілями – екологічна прозорливість), просторових (характер й обсяги захисту, екокомунікації, санітарно-захисна зона, наявність їх розширення), організаційної структури управління (характер і гнучкість системи екологічного управління, швидкість дії), інформаційних (інформація про внутрішні можливості екологізації виробництва та стан зовнішнього середовища), фінансових (стан активів природозахисного призначення, рівень ліквідності, фінансово-кредитні обсяги на екологічні заходи, заохочення, санкції).

Ресурсний потенціал – це сукупність ресурсів певної сільської території та можливості їх використання для забезпечення напрямів реалізації її економічної стратегії. Головними його складовими є виробничий, природний, трудовий, фінансовий, інформаційний.

До трудового належать ресурси, які характеризуються кількістю працездатного населення, його професійно-освітнім рівнем, здатністю до роботи.

Сукупність усіх видів грошових коштів, фінансових активів, які є у наявності сільської громади і перебувають у її розпорядженні, формує фінансові ресурси.

Інформаційний потенціал – це ресурс, яким володіє особа і використовує його в своїй діяльності. Дослідивши економічні наукові джерела, нами з'ясовано, що інформацію доцільно класифікувати за такими ознаками: формою відображення і подання, порядком виникнення, характером носіїв, призначенням, напрямом руху і стабільністю. У цілому наведена класифікація є досить розгорнутою, однак, на нашу думку, вона

потребує методичного доповнення відповідно до специфіки дослідження, а саме такими ознаками: ступенем управління (горизонтальна та вертикальна), залежно від місця проходження (зовнішня і внутрішня), напряду по відношенню до підприємства (вхідна та вихідна) і ступенем достовірності. Проте спільним, для всіх видів є те, що вони – об’єктивна складова управління будь-якою структурою. Для того, щоб інформація ефективно забезпечувала розвиток сільської території, вона повинна відповідати таким принципам, як повнота і придатність для використання, точність, своєчасність, орієнтованість, гнучкість, оптимальний формат даних.

Під управлінським потенціалом розуміють здатність апарату управління сільської території забезпечити керування функціональною діяльністю всіх її складових на основі відповідних нормативно-правових документів як довгострокового, так і оперативного характеру різного рівня, та іншої вхідної інформації (щодо розвитку ринків збуту і постачання (система маркетингу), технічної інформації тощо).

Отже, комплексний економічний потенціал сільських територій являє собою сукупний потенціал ресурсів і зусиль, ефективного використання яких забезпечує досягнення стратегічних цілей (рис.).

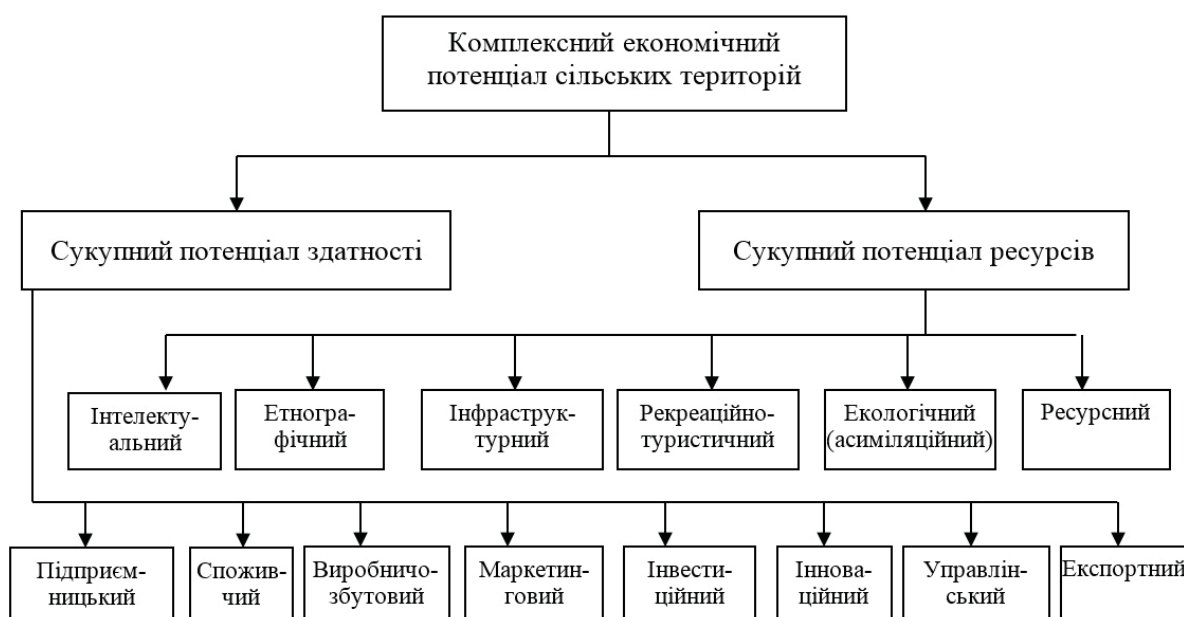

Рис. Структурне відображення економічного потенціалу сільських територій

У теоретичному напрямку ми дійшли таких висновків:

а) економічний потенціал – це сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, а також компетенції, що можуть бути використані для досягнення певних цілей;

б) економічний потенціал сільських територій це:

1) ресурси, що характерні для даної території, у ході використання яких задовольняються суспільні потреби її населення;

2) спроможність певної сільської території (як системи) забезпечувати постійне її функціонування, або ж здатність господарюючих суб'єктів (ураховуючи природно-кліматичні та культурологічні особливості, використовуючи наявні ресурси та можливості сільської території) забезпечувати довгострокове функціонування і досягати стратегічних цілей;

3) можливість розширення господарської діяльності на даній території та поліпшення її благоустрою шляхом використання наявних (або із залученням додаткових) ресурсів; в) нами розроблена модель структури та взаємозв'язку складових економічного потенціалу сільських територій, яка являє собою сукупний потенціал ресурсів і зусиль, ефективно використання яких забезпечує досягнення стратегічних цілей розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Євдокимов Ф. І. Дослідження категорії «економічний потенціал промислового підприємства» / Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна // Наукові праці ДонНГУ. – 2004. – Вип. 75. – С. 54-59. – (Серія 6 «Економічна»).
2. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. – К. : ЦНЛ, 2005. – 352 с.
3. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання : [монографія] / [І. М. Школа, Т. М. Ореховська, І. Д. Козменко та ін. ; за ред. І. М. Школи]. – Чернівці, 2003. – 464 с.
4. Проскурняков В. М. Економічний потенціал соціальної сфери: сутність, оцінка, аналіз / В. М. Проскурняков, А. І. Самодкін. – М. : Економіка, 1991. – 86 с.

О. Е. Новиков, А. В. Ключник. **Экономический потенциал сельских территорий: теоретический аспект**

В статье исследовано определение понятия «экономический потенциал сельских территорий». Представлена разработанная авторами модель структуры и взаимосвязи составляющих экономического потенциала сельских территорий, представляющего собой совокупный потенциал ресурсов и усилий, эффективное использование которых обеспечивает достижение стратегических целей развития сельских территорий.

Ключевые слова: экономический потенциал, сельские территории, экономический потенциал сельских территорий, составляющие экономического потенциала сельских территорий.

O. Novikov, A. Klyuchnyk. **Economic potential of rural areas: theoretical aspects**

In the article the definition of "the economic potential of rural areas" is given. The structure and related model components of the rural areas' economic potential are developed by the authors. The model includes total capacity of resources and efforts, effective use of which can help to achieve the strategic aims of rural areas' development.

Keywords: economic potential, rural areas, the economic potential of rural areas, components of the rural areas' economic potential.